

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

УДК 343.131

Король Володимир Володимирович

**ЗАСАДА ГЛАСНОСТІ
ТА ЇЇ ОБМЕЖЕННЯ В
КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ**

**Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес
та криміналістика;
судова експертиза**

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Академії правових наук України, Заслужений юрист України **НОР Василь Тимофійович**, Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **ШУМИЛО Микола Єгорович**, Національна Академія Служби безпеки України, професор кафедри кримінального права та процесу

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **СІРИЙ Микола Іванович**, Інститут держави і права імені В.М.Корецького НАН України, старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою

Провідна установа: Національна Юридична Академія України імені Ярослава Мудрого, кафедра кримінального процесу, Міністерство освіти і науки України, м.Харків

Захист дисертації відбудеться 14 жовтня 2002 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.05 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 253.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розіслано 7 вересня 2002 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук, доцент

В.П.Шибіко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. З прийняттям нової Конституції Україна вступила у принципово новий етап розбудови демократичної, соціальної, правової держави охоронного типу. Тому на сьогоднішнім основним завданням суспільства і держави є впровадження прийнятих конституційних положень у життя. Конституція залишатиметься декларативним актом, якщо чинне законодавство якнайповніше і в найкоротші терміни не буде приведено у відповідність до її норм, якщо не буде сформована система дієздатних державних структур, здатних забезпечити реалізацію головного принципу Конституції, а саме: "...людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю для держави". Тільки в такому випадку з впевненістю можна стверджувати, що Україна розвивається як демократична, соціальна, правова держава. Гласність – це один з найважливіших проявів демократичності держави, основа демократії, її фундамент, оскільки тільки інформованість громадян надає їм можливість із знанням справи брати участь в управлінні державою. Гласність виступає як гарант права на свободу слова, на свободу переконань і вільне їх вираження.

Питанням гласності кримінального судочинства у вітчизняній юридичній літературі приділялась значна увага. Та попри значний ступінь наукової розробки даної теми у наш час досить суперечливими залишаються поняття та зміст гласності кримінального судочинства, зокрема щодо поділу гласності судового процесу на "внутрішню" і "зовнішню" та включення до її змісту інститутів участі громадськості у здійсненні правосуддя.

Частини 1 і 2 ст. 20 КПК та частини 3 і 4 ст. 12 проекту КПК України містять надто узагальнене визначення підстав обмеження гласності судового процесу. А останні спроби визначення більш детального їх переліку, що проводилися у 80-х – на початку 90-х років І.Л.Петрухіним, В.В.Леоненком, Г.І.Чангулі, М.І.Сірим, А.Й.Міллером та З.В.Макаровою, ще не враховували новітніх змін у суспільному і державному житті України та бувших соціалістичних республіках, необхідності більш ширшого захисту різного роду конфіденційної інформації.

У зв'язку з цим особливої актуальності у сучасний період кодифікації кримінально-процесуального законодавства України набуває дослідження поняття, змісту, підстав обмеження та основних напрямів реалізації засади гласності кримінального судочинства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибраний напрям дослідження був включений до плану наукової роботи кафедри кримінального процесу та криміналістики юридичного факультету Львівського університету імені Івана Франка, де і була виконана дисертація.

Мета і задачі дослідження. Мета, яку поставив перед собою автор дослідження, полягає в тому, щоб: чітко визначити ознаки і на цій основі дати поняття гласності кримінального судочинства як політико-правового явища та засади кримінального процесу; з'ясувати зміст засади гласності правосуддя у кримінальних справах і, з одного боку, відмежувати його від змісту інших засад та інститутів кримінального судочинства, а з іншого – показати їх зв'язок і взаємодію; обґрунтувати правову природу та особливості охорони інститутів різного роду таємниць у сфері кримінального судочинства і визначити, таким чином, основні шляхи забезпечення від розголошення під час судового розгляду кримінальних справ конфіденційних відомостей на основі консенсусного розв'язання конфлікту публічного інтересу у відкритості судового процесу та приватних (у деяких випадках – державних) інтересів у забезпеченні охорони певної інформації з обмеженим доступом. Відповідно до поставленої мети в дисертації зроблено спробу вирішити такі наукові задачі:

- визначити ознаки та обсяг гласності кримінального судочинства в цілісній сфері соціальної гласності і на підставі цього сформулювати її поняття (що має важливе значення для подальшого визначення поняття, змісту та шляхів реалізації даної засади);
- охарактеризувати нові підходи у дослідженні та тлумаченні поняття гласності, а саме: визначення її як "зовнішньої" гласності (для всіх громадян);
- дослідити історичний розвиток засади гласності в українському кримінальному процесі;
- обґрунтувати відповідність ознак гласності кримінального судочинства основним критеріям віднесення певного положення до принципів кримінального процесу та з'ясувати місце, роль і значення положень гласності кримінального судочинства у системі засад кримінального процесу;

- визначити зміст даної засади з урахуванням загальнотеоретичної характеристики норм-принципів і на підставі дослідження понять гласності кримінального судочинства та засади гласності кримінального судочинства;
- розмежувати зміст засад гласності кримінального судочинства та участі громадськості у здійсненні правосуддя в кримінальних справах;
- визначити систему таємниць кримінального судочинства, що слугуватимуть підставами для проведення закритого судового розгляду кримінальних справ, шляхом їх відокремлення від таємниць, які мають абсолютний характер (не підлягають розголошенню взагалі), та таємниць, які підлягають захисту у сфері кримінального судочинства лише за дотримання певних умов їх правомірності.

Об'єктом дослідження є принцип гласності кримінального судочинства та окремі кримінально-процесуальні і суміжні правові інститути, зокрема інститути участі народу у здійсненні правосуддя, забезпечення конфіденційності особистого і сімейного життя, охорони державної, професійної, комерційної таємниці і суспільної моралі тощо.

Предметом дослідження є норми чинного кримінально-процесуального, кримінального та інших галузей законодавства України, а також положення проекту КПК України, які присвячені питанням гласності та забезпечення правової охорони конфіденційної інформації у кримінальному процесі, а також теоретичні розробки щодо загальних положень засади гласності правосуддя в кримінальних справах, зарубіжний досвід її регламентації й обґрунтування необхідності більш широкого нормативного закріплення даної засади та підстав її обмеження в майбутньому кримінально-процесуальному законодавстві України.

Методологічною основою дослідження є сучасні методи пізнання, що ґрунтуються на філософії загальнолюдських цінностей. В основу дисертації покладений діалектичний метод дослідження правових явищ. Із спеціальних методів дослідження в роботі застосовані: *метод системного аналізу* (використовувався, зокрема, в процесі порівняння загальної норми, яка регулює засаду гласності (ст. 20 чинного КПК України), та спеціальних норм, що її конкретизують та обмежують, а також при аналізі системи спеціальних норм, що обмежують розголошення відповідної інформації); *структурний* (застосовувався при визначенні системи таємниць у сфері кримінального судочинства України), *історико-правовий* (використання його дало можливість показати становлення і розвиток законодавства, що регулює засаду гласності в кримінальному судочинстві, а також визначити пріоритетні напрями його розвитку на майбутнє); *порівняльно-правовий* (застосовувався при порівнянні норм, що регулюють принцип гласності та його обмеження в кримінальному судочинстві України, з відповідними нормами законодавства зарубіжних держав, що дало можливість з'ясувати позитивні та від'ємні сторони такого регулювання і внести пропозиції щодо удосконалення чинного КПК України); *логічний* (використання його дало можливість сформулювати поняття гласності кримінального судочинства); *статистичний* (використовувався, зокрема, при аргументації необхідності відмови від інститутів громадської поруки (як запобіжного заходу і форми звільнення від кримінальної відповідальності), при дослідженні підстав проведення закритого судового розгляду кримінальних справ); *метод моделювання і прогнозування* (використання його дало можливість сформулювати конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного КПК України) та інші.

Науково-теоретичною базою стали роботи вітчизняних та зарубіжних вчених в галузі кримінально-процесуального та кримінального права, загальної теорії права і держави, історії права і держави України та зарубіжних країн, наукові праці з окремих питань цивільно-процесуального та цивільного права тощо. Зокрема, дослідження таких провідних вчених-процесуалістів, як І.Я.Фойніцького, М.О.Чельцова, І.І.Мартінович, А.А.Шушанашвілі, О.Д.Бойкова, І.Л.Петрухіна, Т.М.Добровольської, Ю.М.Грошевого, М.М.Михеєнка, В.В.Леоненка, Г.І.Чангулі, М.І.Сірого, А.Й.Міллера, З.В.Макарової, В.Т.Маляренка та інших, чії ідеї становлять значний інтерес для процесуальної доктрини і законодавства України.

Наукова новизна дисертації полягає насамперед у тому, що в роботі вперше в українській кримінально-процесуальній науці з урахуванням новітніх змін у суспільному і державному житті України комплексно розглянуто питання сучасного стану та перспектив правового регулювання

конституційної засади гласності судового процесу у сфері кримінального судочинства. При цьому зроблена спроба розв'язання низки складних дискусійних питань про правову природу та поняття гласності кримінального судочинства як політико-правового явища та засади правосуддя, про її зміст і систему підстав проведення розгляду справ у закритому судовому засіданні та деякі інші. На основі проведеного дослідження **сформульовано ряд положень, узагальнень, висновків та пропозицій, які виносяться на захист:**

1. Обґрунтовується висновок, що доступність сприйняття ходу та результатів судового розгляду для публіки як ознака гласності кримінального судочинства обов'язково повинна бути доповнена безпосередністю такого сприйняття.
2. Зроблено висновок про те, що гласність кримінального судочинства насамперед передбачає так звану “зовнішню” гласність (для всіх громадян). Цей висновок обґрунтовується тим, що так звана “внутрішня” гласність (для сторін) є проявом дії таких засад кримінального судочинства, як: безпосередність, усність, змагальність, забезпечення обвинуваченому права на захист і рівність учасників процесу.
3. З урахуванням визначеного поняття гласності кримінального судочинства обґрунтовується недоцільність включення до змісту даної засади положення про необхідність повної фіксації ходу судового процесу (як обов'язку суду).
4. Обґрунтовано висновок, що участь народу у здійсненні правосуддя і гласність кримінального судочинства – це окремі кримінально-процесуальні засади, які мають різний зміст і форми його реалізації.
5. Здійснено аргументацію необхідності відмови від інститутів громадської поруки (як запобіжного заходу і форми звільнення від кримінальної відповідальності), хоча вони й значно розширюють сферу реалізації засади гласності кримінального судочинства.
6. Аргументується доцільність закріплення у кримінально-процесуальному законодавстві додаткових умов допустимості розголошення даних дізнання і досудового слідства, а саме: з урахуванням завдань розслідування, прав і законних інтересів учасників процесу; якщо розголошені дані дізнання і досудового слідства не можуть слугувати в подальшому підставою для проведення закритого судового розгляду справи.
7. Доводиться необхідність закріплення у кримінально-процесуальному законодавстві окремої норми, яка регламентувала б недопустимість розголошення даних закритого судового засідання, з вказівкою, що відповідальність за розголошення відомостей, які оголошувалися і досліджувалися у закритому судовому розгляді, буде наставати за статтею Кримінального кодексу України відповідною до виду розголошеної конфіденційної інформації.
8. Зроблено висновок про те, що в розвиток (конкретизацію) ч. 4 ст. 12 проекту КПК України слід в окремі норми законодавчо закріпити вичерпний перелік підстав можливого призначення розгляду кримінальних справ у закритому судовому засіданні:
  - коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення особистих (недовірих) таємниць – таємниці особистої документації та відомостей інтимного характеру про особу;
  - коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення професійних (довірих) таємниць – медичної (крім відомостей про захворювання алкоголізмом, наркоманією чи токсикоманією особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, та справ про застосування примусових заходів медичного характеру), кореспонденції (що передається засобами зв'язку), усиновлення, голосування (у справах про розголошення таємниці голосування), службової, а також при дотриманні умов правомірності їх охорони – нотаріальної, банківського вкладу, страхування та при умові закріплення в законодавстві – податкової (декларування доходів);
  - коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення професійних (довірих) таємниць – судового захисту та представництва, адвокатської (адвокатів та інших фахівців у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, їх помічників та членів технічного персоналу), діяльності психолога, нотаріальної (відомості, які довірені нотаріусу при наданні ним юридичних консультацій для вчинення нотаріальних дій і не відображені в нотаріально посвідчених документах), медичної (про обставини особистого і сімейного життя хворого, які стали відомими при наданні медичної

допомоги за місцем проживання хворого чи довірені ним) – якщо суб'єкти вказаних таємниць звільнені від обов'язків зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості;

- коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення таємниць у сфері підприємницької діяльності – банківської, комерційної (у т. ч. страхування), інших відомостей конфіденційного характеру у сфері підприємництва – при дотриманні умов правомірності їх охорони;
- коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення державної таємниці;
- у випадках провадження в справі про постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України) – при дослідженні міркувань суддів, народних засідателів і присяжних, що висловлювались у нарадчій кімнаті при винесенні неправосудного вироку (рішення, ухвали);
- коли цього вимагають інтереси забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких, якщо при застосуванні інших заходів безпеки повністю не забезпечується конфіденційність даних про цих осіб;
- коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення конфіденційних відомостей про хід судового розгляду окремих категорій справ – про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності людини і про злочини осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку (в окремих випадках – вісімнадцятирічного).

Практичне значення роботи. Дана робота носить, передусім, характер теоретичного дослідження. Але вона має і важливе практичне спрямування, оскільки чітке визначення поняття, змісту та основних підстав обмеження засади гласності кримінального судочинства буде сприяти та визначатиме основні шляхи подальшої належної реалізації цих принципових положень у кримінально-процесуальному законодавстві України.

Одержані результати дослідження можуть бути використані при проведенні подальших наукових досліджень цієї проблеми, при підготовці нового Кримінально-процесуального кодексу України, а також при підготовці інтерпретаційно-правових актів, у яких йдеться про роз'яснення та рекомендації щодо застосування положень змісту та підстав обмеження засади гласності кримінального судочинства. Крім того, результати даного дослідження використовувались і будуть використовуватись у викладанні курсу “Кримінальний процес України” для студентів юридичного факультету Прикарпатського університету імені Василя Стефаника та інших правничих шкіл.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на міжнародних та регіональних науково-практичних конференціях, зокрема на Міжнародній науковій конференції “Проблеми права на зламі тисячоліть”, яка проходила в м.Дніпропетровську в лютому 2001 року, IV і V Регіональних наукових конференціях “Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні”, які проходили у м.Львові відповідно у лютому 1998 року та у лютому 1999 року, на II Регіональній міжвузівській науковій конференції молодих вчених та аспірантів “Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні”, що проходила у м.Івано-Франківську в квітні 2001 року, на звітно-наукових конференціях кафедр Прикарпатського університету імені Василя Стефаника 1998, 1999, 2000 та 2001 рр., обговорювались на семінарах суддів і “круглих столах”, що проводились прокуратурою та управлінням юстиції Івано-Франківської області.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковані у восьми публікаціях у вітчизняних наукових виданнях.

Структура дисертації. Структура роботи обумовлена метою та предметом дослідження. Дисертація (обсягом 184 с.) складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних нормативно-правових актів і літератури, а також додатку.

основний ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми, визначаються предмет та об'єкт, мета і завдання дослідження, характеризується його методологія, теоретична база, науково-практичне значення, структура, а також основні положення, які виносяться на захист.

Розділ I “Поняття засади гласності кримінального судочинства” складається з трьох підрозділів. У цьому розділі дисертації проводиться дослідження гласності кримінального судочинства як політико-правового явища та засади кримінального процесу, а також її історичний розвиток, а саме: автор аналізує різноманітні підходи щодо визначення ознак та поняття гласності кримінального судочинства, які вирізняють її у сфері всієї загальносоціальної гласності, обґрунтовує існування нових ознак цього поняття (зокрема, уточнює його предмет); проводить дослідження історичного розвитку гласності за різними напрямками, зокрема, в Україні дорадянського, радянського періоду та СРСР, зарубіжних країнах; обґрунтовує відповідність ознак гласності кримінального судочинства основним критеріям віднесення певного положення до принципів кримінального процесу та з’ясовує місце, роль і значення положень гласності кримінального судочинства у системі засад кримінального процесу.

У підрозділі 1.1 “Гласність кримінального судочинства як політико-правове явище та її предмет” автор досліджує поняття гласності кримінального судочинства. У сучасній юридичній літературі це поняття ще залишається дискусійним, зокрема, щодо визначення предмету гласності кримінального судочинства та поділу її на так звану “зовнішню” і “внутрішню” гласність. Так, до предмету гласності кримінального процесу відносять “інформацію про хід розслідування і судового розгляду окремих справ, проміжні і кінцеві результати такої діяльності” (О.Д.Бойков). При цьому “межі предмета гласності при досудовому провадженні, як і при постановленні вироку в нарадчій кімнаті, визначаються цілісністю і завершеністю інформації” (М.І.Сірий).

В результаті аналізу таких підходів і додаткової аргументації автор дійшов висновку, що предмет гласності кримінального судочинства складає інформація, яка безпосередньо пов’язана із реалізацією правових норм у судовій діяльності. Але якщо на досудовому розслідуванні та при постановленні вироку в нарадчій кімнаті ця інформація повинна бути процесуально оформленою, цілісною та завершеною, то в процесі судового розгляду вона, крім того, може полягати і в розголошенні змісту окремих показань, матеріалів, документів тощо, тобто характеризуватися ще й повнотою та послідовністю.

Російські дореволюційні юристи розрізняли, а деякі радянські та й сучасні вітчизняні і східноєвропейські юристи і в наш час розрізняють гласність для сторін (учасників процесу) – внутрішню гласність і гласність для всіх громадян – гласність для суспільства, гласність в широкому розумінні, або загальну, зовнішню гласність (І.Я.Фойніцький, В.С.Случевський, М.М.Розін, І.Д.Перлов, М.А.Чельцов, Г.І.Чангулі, М.М.Михеєнко). Останні ж наукові розробки з цього питання хоча і схилиються здебільшого до визначення гласності кримінального судочинства лише як зовнішнього явища, але залишаються суперечливими: “гласність учасників судового розгляду є необхідним елементом їх процесуальної рівності, гарантією забезпечення їх прав, а не гласністю кримінального судочинства” (З.В.Макарова); “гласність сторін є складовою частиною гласності кримінального судочинства, але не є елементом змісту принципу гласності” (М.І.Сірий). Однак для вирішення цього питання, як видається, слід застосовувати дещо інші критерії. І чи не основним критерієм (і аргументом) тут є дія цілого ряду процесуальних засад. Автор доводить, що засади безпосередності, усності, змагальності, забезпечення обвинуваченому права на захист і рівності учасників процесу набувають першочергового значення у визначенні необхідності участі сторін та інших суб’єктів кримінального процесу у судовому засіданні. Тому під гласністю кримінального судочинства слід розуміти тільки загальну (зовнішню) гласність. І у будь-якому випадку гласність сторін не є елементом змісту засади гласності кримінального судочинства. Досліджуючи таку загальноновизнану ознаку гласності кримінального судочинства, як доступність сприйняття ходу та результатів судового розгляду для публіки, яка присутня у залі судового засідання, автор дійшов висновку, що вона обов’язково повинна бути доповнена безпосередністю такого сприйняття публікою.

Встановлення вищенаведених ознак дало дисертантові підставу визначити гласність кримінального судочинства як вид соціальної гласності, що полягає у відкритості судочинства, наданні всім громадянам права безпосередньо знайомитися у доступній формі з його ходом, тобто отримувати з можливістю розповсюдження інформацію, що безпосередньо пов’язана з реалізацією правових

норм у сфері судочинства, і яка характеризується цілісністю та завершеністю при досудовому слідстві, а при судовому розгляді – ще й повнотою та послідовністю.

У підрозділі 1.2 “Історичний розвиток засади гласності кримінального судочинства”, досліджуючи історичний розвиток гласності кримінального судочинства і акцентуючи при цьому увагу на українському (дореволюційному) та радянському періодах, автор відзначає, що характерною особливістю українського процесуального права завжди, окрім 30-50 рр. ХХ століття, була відкритість (прилюдність, гласність) судочинства. Навіть у часи середньовіччя тут інститут прилюдності судочинства не обмежувався так, як у західноєвропейських державах.

У підрозділі 1.3 “Поняття засади гласності кримінального судочинства” доводиться, що конституційна вимога гласного судового розгляду кримінальних справ (засада гласності) відповідає всім властивостям, загальним ознакам принципу (засади) кримінального процесу і входить до системи засад кримінального судочинства. Особлива увага при цьому надається дослідженню механізму визнання факту порушення положень засади гласності кримінального судочинства як можливої підстави для скасування вироку.

Норми, закріплені у статтях 367 (ч. 3) і 370 КПК України (у новій редакції) прямо не вказують на порушення вимог засади гласності кримінального судочинства як на безумовну підставу для скасування вироку. Проте ця обставина не означає, що порушення засади гласності не є істотним порушенням вимог кримінально-процесуального закону. На думку дисертанта тут слід виходити з таких міркувань. Порушення засади гласності безпосередньо (прямо) ще не доводить, що рішення суду є неправильним. Але воно постановлене всупереч встановленому законом порядку, – і тому його слід вважати незаконним. Отже, при обґрунтуванні необхідності скасування судового рішення судам слід керуватися ще й вимогами ст. 20, п. 3 ст. 367 і ч. 1 ст. 370 КПК України.

Таким чином, засаду гласності кримінального судочинства можна визначити як звернену до суду конституційно-правову вимогу про відкритий розгляд справ, яка визначає спрямованість та напрямки реалізації певної групи норм кримінального процесу, впливає на порядок провадження у справі на різних його стадіях, спрямована на реалізацію завдань кримінального судочинства, і є засобом формування громадської думки про судочинство (правосуддя), підвищення соціальної активності громадян, рівня їх правової, моральної та політичної культури, гарантією прав і законних інтересів громадян, реалізації інших засад кримінального судочинства, має важливе судоустрійне значення, порушення якої тягне застосування санкцій (може бути підставою для скасування вироку).

Розділ 2 “Зміст засади гласності кримінального судочинства”, який складається з двох підрозділів, присвячений визначенню змісту даного кримінально-процесуального принципу, а також розмежуванню процесуального змісту засад гласності та участі громадськості у розгляді і вирішенні кримінальних справ.

У підрозділі 2.1 “Відкритий судовий розгляд кримінальних справ та його повне фіксування технічними засобами” констатується, що зміст засади гласності кримінального судочинства складають правові вимоги, звернені безпосередньо до суду (процесуальний зміст), і положення, які закріплюють права громадян (публіки), що виникають у зв’язку з проведенням відкритого судового розгляду.

Хоча формулювання ч. 1 ст. 20 КПК України чітко вказує, що “розгляд справ у всіх судах відкритий...”, судами воно здебільшого розуміється тільки при розгляді справ у першій інстанції. Тому дана норма вимагає деталізації. Видається, що ч. 2 ст. 12 проекту КПК України слід викласти у такій редакції: *“Розгляд справ у всіх судах першої, апеляційної, касаційної інстанцій, при перегляді судових рішень у порядку виключного провадження і про застосування примусових заходів медичного та виховного (щодо осіб у віці від 16 до 18 років) характеру, а також при вирішенні питань, пов’язаних із виконанням вироку, є відкритим...”*.

Щодо використання технічних засобів при фіксуванні судового процесу висувуються дві умови: 1) вони не повинні заважати ходу судового розгляду; 2) необхідно отримати дозвіл суду на їх використання. Перша з них стосується абсолютно всіх технічних засобів, як диктофона, так і стаціонарної апаратури (технічні засоби призначені для обслуговування судового засідання, а не

навпаки). Друга стосується фото- і кінозйомки, теле-, відео- і звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури (без транслявання судового засідання).

Автор доводить, що у проекті КПК України необхідно передбачити норму про заборону теле- і радіотрансляції судових засідань. А стосовно матеріалів звуко-, відеозапису чи кінозйомки, то їх використання у засобах масової інформації слід проводити тільки для підготовки відповідних репортажів, без будь-яких форм (часткової чи повної) трансляції судового процесу.

Таким чином, відповідне положення ч. 2 ст. 12 проекту КПК України слід викласти у такій редакції: *“Присутні на відкритому судовому засіданні особи вправі робити письмові нотатки, вести стенограму і звукозапис без застосування стаціонарної звукозаписуючої апаратури. Використання у залі судового засідання фото- і кінозйомки, відео- і звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускається лише з дозволу суду”*.

Що ж стосується ч.6 ст.12 проекту КПК України – “Перебіг судового процесу повністю фіксується технічними засобами”, то вона має бути виділена в окрему статтю або ж поміщена у ст. 7 проекту (“Законність”) як гарантія законності, прав і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

У підрозділі 2.2 “Участь громадськості у розгляді та вирішенні кримінальних справ як складова змісту засади гласності” автор розглядає і досліджує правові аспекти організації і функціонування інститутів участі громадськості у здійсненні правосуддя та їх взаємозв’язок із положеннями, які складають зміст засади гласності кримінального судочинства.

У процесуальній науці участь представників громадськості у здійсненні правосуддя пов’язується з дією засади гласності кримінального судочинства. Її (участь) вважають елементом змісту гласності кримінального процесу (З.В.Макарова), розглядають як засіб забезпечення виховного впливу процесу і, таким чином, як спосіб розширення гласності кримінального судочинства (А.А.Шушанашвілі, М.І.Сірий та І.Л.Петрухін), вказують також на контролюючу функцію участі представників громадськості у судовому розгляді кримінальних справ, що прямо пов’язують із дією засади гласності кримінального судочинства (М.І.Сірий, А.А.Шушанашвілі).

В результаті аналізу перелічених позицій і додаткової аргументації автор дійшов наступних висновків:

- хоча інститути громадської поруки (як запобіжного заходу і форми звільнення від кримінальної відповідальності) значно розширюють сферу реалізації засади гласності кримінального судочинства, їх збереження у новому КПК України є недоцільним і буде позначатися цілою низкою негативних факторів – складність у застосуванні, низька ефективність щодо поставлених перед ними завдань, загроза незалежності суддів внаслідок прямого впливу на них громадської думки;
- цілком виправдана відмова нашого законодавця від звітності народних засідателів та прирівнення процесуального статусу народних засідателів і присяжних до статусу професійних суддів (із забезпеченням їм відповідних гарантій незалежності та неупередженості у здійсненні правосуддя) не дозволяють виділити будь-яких положень у цих інститутах, які можна було б віднести до змісту засади гласності кримінального судочинства.

У Розділі 3 “Підстави обмеження засади гласності кримінального судочинства”, який складається з шести підрозділів, проводиться дослідження системи таємниць у кримінальному судочинстві, зокрема: 1) таємниці особистого і сімейного життя громадян – особисті (недовірені) та професійні (довірені) таємниці; 2) таємниці у сфері підприємницької діяльності; 3) державна та службова таємниці; 4) таємниці слідства і судочинства; 5) конфіденційні відомості про хід судового розгляду окремих категорій справ.

У підрозділі 3.1 “Визначення таємниці особистого життя людини як підстави обмеження гласності кримінального процесу”, аналізуючи зміст понять “особисте життя”, “особисті таємниці” і “сімейне життя (таємниці)”, дисертант не погоджується із пропозиціями про розгляд справ у закритих засіданнях судом у всіх випадках, коли підлягають розголошенню таємниці особистого, а не тільки інтимного життя громадян (В.М.Корнуков, Л.Д.Кокорев, З.В.Макарова).

Ряд специфічних ознак справ про статеві злочини дозволяє відокремити їх від інших, у яких досліджуються відомості про особу інтимного характеру, зокрема: інтимні відомості тут складають основний предмет судового розгляду (дослідження); можливість чіткого визначення переліку діянь,

які охоплювались би терміном “статеві злочини”. Все це й обумовлює необхідність особливого порядку вирішення питання про можливість закритого судового розгляду даної категорії справ. У підрозділі 3.2 “Професійні таємниці та їх охорона у сфері кримінального судочинства” автор досліджує групу професійних (довіrenих) таємниць особистого і сімейного життя громадян. З урахуванням ступеня довіри щодо надання конфіденційної інформації у відносинах між особою та представниками певних професій, а саме – абсолютного характеру певних професійних таємниць, дисертант пропонує положення, що закріплені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 69 чинного КПК та 1 і 2 ст. 141 проекту КПК України замінити такими положеннями:

“Не можуть бути допитані як свідки:

1) адвокати та інші фахівці у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, їх помічники та члени технічного персоналу, а також психологи (крім випадків залучення їх до участі у судочинстві як спеціалістів чи експертів) – з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності;

2) захисник підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого та представник потерпілого, позивача, відповідача – про обставини, які стали їм відомі при наданні юридичної допомоги підзахисним або довірителям;

3) нотаріуси – з приводу того, що їм довірено або стало відомо при наданні юридичних консультацій для вчинення нотаріальних дій і не відображено в нотаріально посвідчених документах;

4) лікарі та інші медичні працівники – про обставини особистого і сімейного життя хворого, що стали відомими їм при наданні медичної допомоги за місцем проживання хворого чи довірені ним;

5) священнослужителі – з приводу того, що стало їм відомо на сповіді громадян; ...”.

Крім того, статті 69 чинного КПК та 141 проекту КПК України слід доповнити частинами третьою і другою такого змісту: *“Особи, зазначені у пунктах 2-4, з приводу вказаних довіrenих відомостей можуть бути звільнені від обов’язку зберігати професійну таємницю особою, яка довірила їм ці відомості, та у визначеному нею обсязі”.*

В результаті проведеного у цих підрозділах дослідження змісту особистих і професійних (недовіrenих) таємниць зроблено висновок про необхідність (можливість) призначення розгляду кримінальних справ у закритому судовому засіданні у таких випадках:

- коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення особистих (недовіrenих) таємниць – таємниці особистої документації та відомостей інтимного характеру про особу;
  - коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення професійних (довіrenих) таємниць: медичної (крім відомостей про захворювання алкоголізмом, наркоманією чи токсикоманією особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, та справ про застосування примусових заходів медичного характеру); кореспонденції (що передається засобами зв’язку); усиновлення; голосування (у справах про розголошення таємниці голосування); а також при дотриманні умов правомірності їх охорони – нотаріальної; банківського вкладу; страхування та (за умови закріплення в законодавстві) податкової (декларування доходів);
  - коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення професійних (довіrenих) таємниць: судового захисту та представництва; адвокатської (адвокатів та інших фахівців у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, їх помічників та членів технічного персоналу); діяльності психолога; нотаріальної (відомості, які довірені нотаріусу при наданні ним юридичних консультацій для вчинення нотаріальних дій і не відображені в нотаріально посвідчених документах); медичної (про обставини особистого і сімейного життя хворого, які стали відомими при наданні медичної допомоги за місцем проживання хворого чи довірені ним), – якщо суб’єкти вказаних таємниць звільнені від обов’язків зберігати професійну таємницю особою, яка довірила їм ці відомості.
- У підрозділі 3.3 “Інформація з обмеженим доступом у сфері підприємницької діяльності”, досліджуючи групу таємниць у сфері підприємницької діяльності, автор робить висновок, що порядок розсекречування відомостей, які складають комерційну таємницю, банківську і таємницю страхування, для розгляду їх у відкритому чи закритому судовому засіданні, повинен бути єдиним

для цих інститутів. При цьому відомості, які підпадають під перелік, встановлений постановою Кабінету Міністрів України “Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці”, повинні розглядатись у відкритому судовому засіданні. Комерційна ж таємниця, банківська чи таємниця страхування правомірних її власників потребує охорони її і в сфері кримінального судочинства, що забезпечується проведенням закритого судового розгляду відповідної кримінальної справи.

У підрозділі 3.4 “Правова охорона (забезпечення нерозголошення) державної та службової таємниць у сфері кримінального судочинства” досліджуються особливості правової охорони відповідних конфіденційних відомостей під час здійснення правосуддя в кримінальних справах. На жаль, чинний КК України при встановленні відповідальності за розголошення державної таємниці не враховує ступеня таємності розголошеної інформації, який, як видається, визначає і ступінь суспільної небезпеки діянь даної групи. У зв'язку з цим ст.328 КК України слід розділити на частини залежно від того, якого ступеня секретності відомості, що складають державну таємницю, були розголошені, а також, відповідно, диференціювати санкції за їх порушення.

В ході дослідження предмету службової таємниці встановлено, що його становлять відомості, які є конфіденційною інформацією інших осіб, але стали відомі представникам державних органів і органів місцевого самоврядування у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків. Тобто службова таємниця не набуває якогось особливого самостійного змісту, а слугує (обслуговує) захисту іншої таємної інформації, що потрапила у сферу діяльності державних органів.

Відповідальність за розголошення службової таємниці повинна визначатися у кожному конкретному випадку згідно з нормами, що встановлюють відповідальність за розголошення конфіденційної інформації певного виду (державної, комерційної чи банківської таємниці, таємниці телефонних розмов та поштово-телеграфної кореспонденції, усиновлення і т.д.). Винятком із цього правила може бути тільки група таємниць у сфері судочинства: з одного боку, ця діяльність (дівання, досудове слідство і здійснення правосуддя) є державною діяльністю, але з іншого, – згадані таємниці не є державними.

У підрозділі 3.5 “Особливості правової охорони у кримінальному процесі (недопущення широкого розголошення) таємниць слідства та судочинства” автор досліджує наступну групу таємниць при провадженні у кримінальній справі, які можна визначити як таємниці слідства та судочинства (таємниця досудового розслідування, таємниця закритого судового розгляду, таємниця наради суддів і відомості, засекречені з метою забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві).

Провівши аналіз тих обставин, які визначають необхідність існування загального правила про недопустимість розголошення даних досудового розслідування, автор пропонує статтю 121 чинного КПК України та статтю 218 проекту КПК України “Недопустимість розголошення даних дівання і досудового слідства” викласти у такій редакції:

“Дані дівання і досудового слідства можуть бути розголошені лише з дозволу особи, яка провадить дівання, слідчого або прокурора і в тому обсязі, у якому вони визнають за можливе, з урахуванням завдань розслідування, прав і законних інтересів учасників процесу.

Забороняється розголошувати дані дівання і досудового слідства, які можуть слугувати в подальшому підставою для проведення закритого судового розгляду справи згідно з чч. 1 і 2 ст. 20 (ч. 2 ст. 12 для проекту) цього Кодексу.

Особа, яка провадить дівання, слідчий або прокурор у письмовій формі попереджають свідків, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, захисника, експерта, спеціаліста, перекладача, понятих, а також інших осіб, які присутні при провадженні слідчих дій, про їх обов'язок не розголошувати без дозволу даних дівання і досудового слідства та про кримінальну відповідальність у разі порушення цього обов'язку за ст 387 КК України.

У необхідних випадках у протоколі слідчої дії або іншому документі зазначається про відсутність такого попередження чи дозвіл на розголошення даних дівання і досудового слідства у визначеному особою, яка провадить дівання, слідчим або прокурором, обсязі”.

В результаті дослідження таємниці закритого судового засідання, яка, на відміну від таємниці досудового розслідування, не має часових рамок, дисертант відзначає необхідність доповнення чинного КПК та проекту КПК України окремою нормою, зокрема:

Стаття ... “Недопустимість розголошення даних закритого судового засідання”.

“При розгляді справи повністю або частково у закритому судовому засіданні головуєчий попереджає всіх осіб, які беруть участь у справі, про недопустимість розголошення відомостей, що будуть оголошуватися і досліджуватися у закритому судовому розгляді, і про відповідальність за статтею Кримінального кодексу України, відповідною до виду розголошеної конфіденційної інформації, про що робиться відмітка у протоколі судового засідання і відбирається підписка”.

Чинний КПК України не передбачає жодних винятків із правила про таємницю наради суддів. Але в процесуальній літературі висловлені міркування про наявність таких винятків у випадках, коли ведеться провадження про обвинувачення одного із суддів у зловживанні при постановленні вироку (М.С.Строгович, М.М.Михеєнко, В.П.Шибіко, А.Я.Дубинський, З.В.Макарова). Видається, що ці міркування заслуговують на увагу з урахуванням випадків зловживання судді під час колегіального провадження у справі (у тому числі й при постановленні вироку). Тут виникає потреба виявити всіх винних осіб з числа суддів, які брали участь у постановленні завідомо неправосудного вироку, та з'ясувати при цьому ступінь їх вини з метою індивідуалізації притягнення до відповідальності (можливо і кримінальної). Відповідно, ч. 1 ст. 69 КПК та ст. 141 проекту КПК України слід доповнити таким пунктом: *“Не можуть бути допитані як свідки:*

...) судді, народні засідателі і присяжні – про міркування, що висловлювались у нарадчій кімнаті при винесенні вироку (постанови, ухвали), за винятком випадків провадження у справі про постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 КК України).”

Пряма вказівка на можливість проведення закритого судового засідання (за мотивованою ухвалою суду) міститься в кримінально-процесуальному законодавстві й “у разі, коли цього потребують інтереси безпеки осіб, взятих під захист” (ч. 2 ст. 20 КПК України). Аналізуючи вітчизняний та міжнародно-правовий досвід законодавчого визначення кола осіб, інтереси захисту яких можуть вимагати закритого судового засідання, дисертант зосереджує увагу на двох моментах: 1) необґрунтованому розширенні кола осіб, інтереси захисту яких можуть вимагати проведення закритого судового засідання (це стосується працівників суду, правоохоронних органів, членів їх сімей та близьких родичів); 2) значному звуженні порівняно із зарубіжним законодавством кола таких осіб (обмеження їх особами, що беруть участь у кримінальному судочинстві, членами їх сімей та близькими родичами). Автор дійшов висновку про необхідність виключити з переліку осіб, забезпечення безпеки яких може потребувати проведення закритого судового розгляду справи (п. 2 ч. 3 ст. 12 проекту КПК України), працівників суду, правоохоронних органів, членів їх сімей та близьких родичів – з одного боку. А з іншого він погоджується з редакцією ч. 2 ст. 20 КПК України – “...у разі, коли цього потребують інтереси безпеки осіб, взятих під захист”, а у пункті 2 ч. 3 ст. 12 проекту КПК України термін “близькі родичі” пропонує замінити терміном “близькі”.

Відповідно п. 2 ч. 3 ст. 12 проекту КПК України слід викласти так:

“2) коли цього вимагають інтереси забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких, якщо при застосуванні інших заходів безпеки повністю не забезпечується конфіденційність даних про підзахисних осіб”.

Стосовно ж детальнішої регламентації (конкретизації) цього положення норми-принципу у інших кримінально-процесуальних нормах, то вона, як видається, вимагає посилання на законодавчо визначений перелік осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві і потребують такого захисту (пункти 1-6 ч. 2 ст. 52-1 КПК України), а також законодавчо визначений перелік близьких осіб (за прикладом параграфу 52 КПК ФРН та КПК Франції і Польщі) та вказівки на можливість застосування такого заходу безпеки, як розгляд справи у закритому судовому засіданні лише у випадках, коли при застосуванні інших заходів безпеки повністю не забезпечується конфіденційність даних про підзахисних осіб – учасників процесу (зберігається реальна загроза розсекречення таких відомостей).

У підрозділі 3.6 “Обмеження гласності кримінального судочинства щодо розгляду справ про злочини неповнолітніх” розглядається можливість проведення закритого судового розгляду в справах про злочини осіб, які не досягли шістнадцятирічного віку.

Автор поділяє висловлені в літературі пропозиції про допустимість закритого слухання у справах про злочини, вчинені особами у віці від 16 до 18 років (В.В.Леоненко, Г.І.Чангулі, М.І.Сірій та А.Й.Міллер). Однак, видається, що умовами закриття судового засідання в такому випадку повинні бути клопотання заінтересованих осіб, а також обумовленість інтересами правосуддя, враховуючи психологічні характеристики неповнолітнього підсудного. Така необхідність може бути з’ясована як при провадженні досудового слідства, так і на попередньому розгляді справи суддею та в суді.

У **Висновках** сформульовані основні підсумки проведеного дослідження, підкреслено практичне значення досліджуваної проблеми, визначені шляхи вдосконалення кримінально-процесуального законодавства України і сформульовані конкретні пропозиції – проекти відповідних норм.

Зокрема, ст. 20 КПК та ст. 12 проекту КПК України “Гласність і відкритість судового розгляду” пропонується викласти у такій редакції:

*“Розгляд справи в суді здійснюється гласно. Ніхто не може бути позбавлений інформації про час і місце розгляду справи та про прийняте у ній рішення.
Розгляд справ у всіх судах першої, апеляційної, касаційної інстанцій, при перегляді судових рішень у порядку виключного провадження і про застосування примусових заходів медичного та виховного (щодо осіб у віці від 16 до 18 років) характеру, а також при вирішенні питань, пов’язаних із виконанням вироку, є відкритим.*

Присутні на відкритому судовому засіданні особи вправі робити письмові нотатки, вести стенограму і звукозапис без застосування стаціонарної звукозаписуючої апаратури. Використання у залі судового засідання фото- і кінозйомки, відео- і звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури допускається з дозволу суду.

Розгляд справи в закритому судовому засіданні допускається за рішенням суду:

- 1) коли відкритий судовий розгляд справи може призвести до розголошення охоронюваної законом таємниці;*
- 2) коли цього вимагають інтереси забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких;*
- 3) у справах про злочини осіб, які не досягли шістнадцятирічного (в окремих випадках – вісімнадцятирічного) віку;*
- 4) у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності людини;*
- 5) з метою запобігання розголошення відомостей про інтимні сторони життя особи чи таких, що принижують гідність особи.*

Розгляд справи в закритому судовому засіданні здійснюється з дотриманням усіх правил судочинства, встановлених цим Кодексом. Рішення про розгляд справи в закритому судовому засіданні може стосуватись всього судового розгляду чи окремих його частин.

Вироки, ухвали і постанови, якими закінчується розгляд справи, у всіх випадках проголошуються прилюдно”.

Дисертант узагальнює результати проведеного дослідження системи таємниць у сфері кримінального судочинства та пропонує на розвиток (конкретизацію) ч. 4 ст. 12 проекту КПК України в окремій нормі закріпити вичерпний перелік підстав можливого призначення розгляду кримінальних справ у закритому судовому засіданні (п. 8 положень, які виносяться на захист). Крім того, у висновках дисертант відзначає необхідність внесення цілої низки інших змін і доповнень до Кримінально-процесуального та Кримінального кодексів України.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Король В.В. Роль засобів масової інформації в реалізації принципу гласності кримінального судочинства // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України (Збірник наукових статей викладачів юридичного факультету). – Випуск 2. – Івано-Франківськ, 1998.– С. 141-150.

2. Король В.В. Історичний розвиток засади гласності кримінального судочинства // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України (Збірник наукових статей викладачів юридичного факультету). – Випуск 3. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 112-118.
3. Король В.В. Гласність кримінального судочинства як політико-правове явище // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України (Збірник наукових статей викладачів юридичного факультету). – Випуск 4. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 139-145.
4. Король В.В. Зміст засади гласності кримінального судочинства // Вісник Львівського університету. – Випуск 36. – Львів, 2001. – С.562-568.
5. Король В.В. Вирішення питань, пов'язаних з виконанням вироку, і гласність кримінального судочинства // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України (Збірник наукових статей викладачів юридичного факультету).– Випуск 5.– Івано-Франківськ, 2001.– С. 166-170.
6. Король В.В. Гласність кримінального судочинства та участь громадських обвинувачів і громадських захисників у судовому розгляді кримінальних справ // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України (Збірник наукових статей викладачів юридичного факультету). – Випуск 6. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 175-179.
7. Король В.В. Правове забезпечення охорони медичної таємниці у сфері кримінального судочинства // Держава і право.– Випуск 9.– К., 2001.– С.404-407.
8. Король В.В. Гласність кримінального судочинства і порука громадської організації чи трудового колективу (як запобіжний захід і форма звільнення від кримінальної відповідальності) // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України (Збірник наукових статей викладачів юридичного факультету).– Випуск 7.– Івано-Франківськ, 2001.– С. 172-178.

АНОТАЦІЯ

Король В.В. Засада гласності та її обмеження в кримінальному судочинстві України. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2002.

В дисертації досліджуються ознаки та поняття гласності кримінального судочинства як політико-правового явища та засади кримінального процесу; окреслено зміст засади гласності правосуддя у кримінальних справах; проведено розмежування змісту засад гласності кримінального судочинства та участі народу у здійсненні правосуддя; обґрунтовано правову природу та загальні особливості охорони інститутів різного роду таємниць у сфері кримінального судочинства і визначено, таким чином, основні шляхи забезпечення від розголошення під час судового розгляду кримінальних справ конфіденційних відомостей на основі консенсусного розв'язання конфлікту публічного інтересу у відкритості судового процесу та приватних (у деяких випадках – державних) інтересів у забезпеченні охорони певної інформації з обмеженим доступом.

Сформульовано рекомендації, спрямовані на вдосконалення законодавства і судової практики щодо додержання вимог засади гласності кримінального судочинства.

Ключові слова: принципи кримінального процесу, засада гласності, гласність кримінального судочинства, таємниці у сфері кримінального судочинства.

АННОТАЦИЯ

Король В.В. Принцип гласности и его ограничение в уголовном судопроизводстве Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. Львовский национальный университет имени Ивана Франко. Львов, 2002.

В диссертации исследуются признаки и понятие гласности уголовного судопроизводства как политико-правового явления и принципа уголовного процесса (что имеет важное значение для дальнейшего определения понятия, содержания и путей реализации данного принципа).

С учётом общетеоретической характеристики норм-принципов и на основании исследования понятий гласности уголовного судопроизводства и принципа гласности уголовного судопроизводства очерчено содержание данного принципа; обосновывается нецелесообразность включения в содержание принципа гласности правосудия по уголовным делам положения о необходимости полной фиксации судебного процесса (как обязанности суда).

Проведено размежевание содержания принципов гласности уголовного судопроизводства и участия народа в осуществлении правосудия. Осуществлена аргументация необходимости отказа от институтов общественного поручительства (как меры пресечения и формы освобождения от уголовной ответственности), хотя они и существенно расширяют сферу реализации принципа гласности уголовного судопроизводства.

Аргументируется целесообразность закрепления в уголовно-процессуальном законодательстве дополнительных условий допустимости розглашения данных дознания и досудебного следствия, а именно: с учётом задач расследования, прав и законных интересов участников процесса; если розглашаемые данные дознания и досудебного следствия не могут служить в дальнейшем основанием для проведения закрытого судебного рассмотрения дела.

Доказывается необходимость закрепления в уголовно-процессуальном законодательстве отдельной нормы, которая регламентировала бы недопустимость разглашения данных закрытого судебного заседания.

Дано обоснование правовой природы и общих особенностей охраны институтов различного рода тайн в сфере уголовного судопроизводства и определены, таким образом, основные пути обеспечения от разглашения во время судебного рассмотрения уголовных дел конфиденциальных сведений на основании консенсусного решения конфликта публичного интереса в открытости

судебного процесса и частных (в некоторых случаях – государственных) интересов в обеспечении охраны определенной информации с ограниченным доступом.

Сформулированы рекомендации, направленные на усовершенствование законодательства и судебной практики по соблюдению требований принципа гласности уголовного судопроизводства.

Ключевые слова: принципы уголовного процесса, принцип гласности, гласность уголовного судопроизводства, тайны в сфере уголовного судопроизводства.

ANNOTATION

Korol V.V. Principle of Publicity and its Limitation in Criminal Legal Proceeding.

Dissertation for acquiring a scientific degree of the candidate of legal sciences on specialization 12.00.09 – criminal procedure, criminalistics and forensic examination at Ivan Franko National University of Lviv, 2002.

In the dissertation the author investigates the signs and notion of publicity in criminal legal proceeding as a political-legal phenomenon and principle of criminal process; the maintenance of justice publicity in criminal proceeding is outlined; delimitation of the maintenance of publicity principles of criminal legal proceeding and people participation in justice realization are made; legal nature and general peculiarities of security institutes of different secrets in the sphere of criminal legal proceeding are grounded. The author defines the basic ways of guaranteeing confidential informations from making public during criminal proceeding on the base of concensus solving of conflict of public interest in publicity of lawsuit and private, in some cases, state interests in guaranteeing safety of information with the limited access.

The author gives recommendations to the improvements of legislation and courts' practice in terms of following the demands of criminal proceeding publicity principle.

Key words: principles of criminal proceeding, principle of publicity, criminal proceeding publicity, secrets in legal criminal proceeding.

Відповідальний за випуск
доцент Кучера А.В.

Підписано до друку 08.08.2002 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн.друк.арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам № 468

Друкарня видавництва “Плай”
Прикарпатського університету імені Василя Стефаника
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57.